

Анђела Миливојевић*
доц. др Наташа Јанићијевић**
Универзитет у Београду***
Филолошки факултет

ДИДАКТИКА ПРЕВОЂЕЊА НА УНИВЕРЗИТЕТСКОМ НИВОУ: ОД ЈЕЗИЧКОГ УСАВРШАВАЊА ДО ПРОФЕСИОНАЛНОГ УСМЕРАВАЊА

Сажетак

Последњих година у нашој земљи дошло је до процвата великог броја универзитетских курсева за превођење у оквиру језичко-филолошких студија пратећи нужност да се усвоји адекватнији приступ новим тенденцијама у оквиру Превођилачких студија (*Translation Studies*). Курсеви превођења и њихово практично извођење изнедрили су низ питања о двострукој улози превођења: инструменту за учење страног језика и за формирање специфичне професије преводиоца. Стога ће наш задатак у овом раду бити тај да илуструјемо кроз практичне примере из Збирке текстова за превођење са италијанског на српски нашу активност како наставника језика тако и превођења, фокусирајући се на интеркултурне и стратешке компетенције у циљу формирања дидактичког модела превођења заснованог на принципима флексибилности и интерактивности.

Кључне речи: италијански, српски, дидактика превођења, језичка компетенција, превођилачка компетенција.

1. Увод

Однос између методике наставе страних језика и превођења постојао је одувек зато што се превођење одувек везивало за на-

* andjelamil@fil.bg.ac.rs

** natasa.janicijevic@fil.bg.ac.rs

*** Филолошки факултет, Студентски трг 3, 11000 Београд

ставу страних језика, а посебно од времена граматичко-преводног метода, који је одбачен из наставе страних језика. Данас у настави страних језика преовлађује метод језичког „урањања“ односно обесхрабривања од прибегавања матерњем језику. Ипак, превођење је умногоме присутно у оквиру наставе страних језика, те су бројни теоретичари посветили дужну пажњу његовој улози у настави и покушали да разграниче језичку и преводачку компетенцију. Међу њима су и Балбони (Balboni 1998) и Фреди (Freddi 1999) који су указали на четири различите тачке са којих се може разматрати улога превођења у односу на наставу страних језика: 1) преводачка компетенција насупрот језичкој компетенцији; 2) превођење као техника учења; 3) превођење као средство за проверу знања; 4) превођење као вештина.

Фреди придаје велику важност превођењу као вештини и наглашава његов значај у оквиру учења страног језика као „пете“ аутономне вештине (поред основне четири: разумевање, слушање, читање и писана продукција). И Балбони разматра превођење као језичку или међујезичку вештину („abilità interlinguistica“). Превођење као вештина постаје циљ наставе, а не техника, мада је то циљ до којег је могуће доћи само паралелно или сукцесивно у односу на учење страног језика.

Преводачка компетенција је двострука компетенција коју треба да поседује један преводац. С једне стране, преводац треба да има способност да разуме значењски потенцијал специфичних избора направљених на свим језичким нивоима изворног текста, а с друге, способност да преформулише исти потенцијал примаоцима циљног текста помоћу одговарајућих језичких средстава. Преводачка компетенција подразумева, дакле, језичку и културну компетенцију, као и способност за преформулацију.

Према Мелис и Хуртадо (Melis & Hurtado 2001) преводачку компетенцију чини заправо скуп шест поткомпетенција, а то су: језичка компетенција, ванјезичка (културна) компетенција, инструментална/професионална компетенција, психо-физиолошка компетенција, компетенција трансфера и стратешка компетенција.

Према резултатима истраживања групе РАСТЕ коју чине истраживачи са Аутономног универзитета Барселоне под управом Ампаро Хуртадо Албир (Amparo Hurtado Albir) и која се управо бави про-

блематиком преводачке компетенције суштинске су последње две компетенције – компетенција трансфера и стратешка компетенција. Компетенција трансфера је способност да се преводачки процес спроведе од почетка до краја. Она подразумева као прво разумевање, а то је способност да се текст анализира, да се изврши синтеза и да се активирају ванјезичка знања у циљу разумевања изворног текста. Она обухвата и вештину девербализације, тј. способност да држимо раздвојено изворни од циљног текста (контрола интерференције), способност за поновним изражавањем садржаја изворног текста на циљном језику, способност за окончање преводачког процеса одабиром адекватне методе у превођењу. Ова компетенција је суштинска јер спаја све остале. Стратешка компетенција има улогу да контролише остале компетенције, и подразумева низ свесних и несвесних радњи и процедура које се користе за решавање проблема током процеса превођења и врло често може да „ускочи“ кад нека компетенција закаже. Ова компетенција се односи на детектовање проблема, доношење одлука (стратегије разумевања, главне и споредне идеје, избегавање лажних пријатеља, калкова и сл.). Она је од кључног значаја зато што утиче на друге компетенције уклањајући њихове недостатке и решавајући проблеме настале у оквиру њих.

Што се тиче циљева курса превођења, према ауторки Антонели Вињати (Vignati 2005) они би требало да буду следећи: а) разумевање различитих врста текстова; б) рефлексивност о тексту на лексичком, граматичком и стилистичком нивоу, као и препознавање конотативних нивоа; в) препознавање односно дешифровање цитата или парафраза, реторичких фигура, идиоматских израза или пословица; г) медијација (посредништво) и проналажење одговарајућих еквивалентних и решавање питања „непреводивости“; д) аргументовање сопствених избора уз навођење теоријских/практичних разлога.

2. Актуелни студијски програм

До увођења нових студијских програма по Болоњској реформи универзитетских студија, граматичко-преводни метод преовлађивао је у усвајању страног језика. Већ од прве године студенти су се сус-

ретали са текстовима који су превођени у оба смера и у оквиру којих су усвајали морфо-синтаксичке и лексичке особености страног језика. Часови превођења посматрани су првенствено као метода учења страног језика, те настава у том смислу није била усмерена на стицање посебне преводачке компетенције већ искључиво на стицање језичке компетенције. По новим студијским програмима напушта се овај принцип, те се стицање језичке компетенције раздваја од стицања преводачке компетенције кроз усвајање интерактивног метода учења, као што је „урањање“ у страни језик кроз предмете Савремени италијански језик Г-1 све до Г-8 где се ради на стицању четири вештине. Часови превођења задобијају своју аутономију, те бивају диверсификовани у оквиру предмета Теорија и пракса превођења 1 и 2 на II години основних студија, Превођење на италијански и са италијанског на III години студија, те Превођење 1 и 2 на четвртој завршној години студија. Значајно је поменути и увођење предмета Теорија превођења који студенти слушају као једносеместрални летњи курс на III години студија у оквиру кога се упознају са историјом теоретских разматрања о превођењу и основним теоријским концептима ове интердисциплинарне области која се назива Преводачке студије (*Translation Studies*), а након што су се сусрели са праксом превођења на II години, у оквиру које им се кроз практичан рад, уводе неки теоријски концепти непосредно проистекли из преводачке праксе као што су проблем „еквиваленције“ (када се сусретну са идиоматским изразима, пословицама, играма речи, културноспецифичним метафорама); концепт „остатка“ односно губитка информације између циљног и изворног текста када се наиђе на непреводив елемент или онај који је ирелевантан за циљну културу; питање окренутости превода изворном тексту, што је метода „почуђавања“ или, пак, метода „одомаћивања“ изворника онда када је превод окренут циљној култури и слично.

Превођење постаје дакле међујезичка вештина јер више није у питању један већ два језика. Вештина превођења усваја се паралелно са усвајањем страног језика што постаје нарочито значајно на почетним курсевима превођења (у нашем случају на II години) када наставни планови и програми подразумевају усвајање језичке компетенције на нивоу Б1, што свакако не представља

највиши ниво овладавања страним језиком, но ипак јесте солидна база за опробавање у превођењу. Управо на овом нивоу превођење остварује своју двоструку улогу: као метода учења страног језика и као увод у стицање преводачке компетенције. С обзиром на двосмерност наставе превођења, логично је да превођење на страни језик првенствено обавља функцију стицања језичке компетенције док превођење на матерњи језик има већу усмереност ка увођењу у преводачку компетенцију, мада је тешко раздвојити функције и циљеве превођења у оба смера, будући да и при превођењу на матерњи језик студенти неизбежно врше компарацију језичких и граматичких структура између матерњег и страног језика. Управо у пракси, уверавамо се у превођење као међујезичку вештину јер циљ курса на овом почетном нивоу није само учење језика већ и упознавање са основним проблематикама превођења, односно стицање преводачке компетенције.

3. Методологија рада и материјали

Студенти добијају текстове на којима сами раде код куће уз употребу свих преводачких помагала који су им на располагању: речници (једнојезични и двојезични), интернет претраживачи, базе података и слично. Уз препоручене речнике такође им се саветује и консултовање Правописа и граматика српског језика, уз посебно упућивање на транскрипцију имена и назива из италијанског језика. Многи од њих се први пут сусрећу са нужношћу транскрибовања страних речи односно освешћују ту потребу. На часу се преводи читају наглас и разматрају различита решења. Наставник има припремљен превод који садржи различита преводачка решења и студентима указује на чињеницу да не постоји само један тачан одговор, те да је превод врста задатка са отвореним решењима, а не затворени тип попут математичке јединице са само једним могућим решењем. Већ оваква поставка представља нешто ново за студенте који су навикли на систем подучавања затвореног типа, те временом они усвајају овај принцип рада и охрабрују се и сами у изналажењу вишеструких решења за текст на италијанском језику. Студентима се указује

на нужност да се ваљано припреме за сваки превод, да спроведу истраживање о аутору, историјском контексту у коме је текст настао, књижевној епохи. Аутентичност материјала је на првом месту, и то нису више вештачки створени текстови већ текстови узети из аутентичних извора, новина, онлајн извора, књижевни текстови и слично.

Стога смо се потрудили да у Збирци превођења за II годину обухватимо различите текстове који су управо аутентични текстови. С обзиром на то да се студенти уводе у превођење, посебно им се указује на функционалну класификацију текстова како би их повезали са одређеним преводачким стратегијама и приступима у превођењу. Функционална класификација не поставља питање разликовања књижевних од некњижевних текстова или новела од романа, већ коју функцију има језик у изворном тексту, а фокус им је на функцију коју текст има у одређеној ситуацији. У функционалним типологијама утврђује се чврста веза између типа текста, текстуалне функције и преводачког метода (Reiss 1981).

Информативни текст усредсређен је на значење, односно садржај и информацију (новински чланци, стручно-научни текстови). Као преводачки приступ за овај тип текста предлаже се еквиваленција садржаја. Експресивни текст усмерен је на форму, односно на стилску и естетску димензију (поетски и књижевни текстови), а као преводачки приступ примењује се еквиваленција и садржаја и изражавања. Конативни текст усредсређен је на убеђивање и уверавање (реклама, реторички и полемички текстови). Код преводачког приступа циљ је да се задржи дејство које изворни текст има на свог примаоца.

Збирку текстова на II години махом чине информативни текстови из простог разлога што су они „најједноставнији“ за превођење у смислу да су окренути циљној култури и значењу односно садржају, те су као такви изузетно погодни за решавање културноспецифичних елемената и истовремено упознавање са културом изворног текста. Поред тога, језички проблеми садржани у овим текстовима далеко су од „једноставних“: они представљају управо изазов за развијање преводачке компетенције и одлична су вежба за „problem solving“ што је изузетно стимулишуће за ангажовање интерпретативних и креативних вештина студената, при чему се не заборавља лудички карактер. Наиме, пракса је показала да текстови информативног типа са забавним садржајем (из рубрика „Занимљивости“ или „Веровали или не“)

представљају посебан преводилачки изазов с којим се студенти радо хватају у коштац, будући да су посебно изазвани њиховим садржајем.

С обзиром на то да се данас и у усвајању страног језика првенствено истиче чињеница да је дидактика Л2 истовремено и дидактика културе (Morlicchio 2002) са чиме се слажу и наставници страног језика, такође је и превођење писаног текста са страног на матерњи језик техника за дефинисање и фиксирање културних различитости које се исказују кроз језик. Стога је изузетно битно на почетним нивоима наставе наћи циљане текстове који су у складу са нивоом језичке компетенције, али који истовремено нуде изазове за развијање преводилачког потенцијала и представљају различите текстуалне типологије и културноспецифичне елементе.

3.1. Информативни текстови

Следећи текст садржи низ информација (историјских, географских, културноспецифичних) у вези са најпознатијим Венецијанским карневалом.

Un tempo il Carnevale consentiva ai Veneziani di lasciar da parte le occupazioni per dedicarsi totalmente ai divertimenti, si costruivano palchi nei campi principali, lungo la Riva degli Schiavoni, in Piazzetta e in Piazza San Marco. La gente accorreva per ammirare le attrazioni, le più varie: i giocolieri, i saltimbanchi, gli animali danzanti, gli acrobati; trombe, pifferi e tamburi venivano quasi consumati dall'uso, i venditori ambulanti vendevano frutta secca, castagne e fritòle (le frittelle) e dolci di ogni tipo, ben attenti a far notare la provenienza da Paesi lontani delle loro mercanzie. La città di Venezia, grande città commerciale, ha sempre avuto un legame privilegiato con i Paesi lontani, con l'Oriente in particolare cui non manca, in ogni edizione del Carnevale, un riferimento, un filo rosso che continua a legare la festa più nota della Serenissima al leggendario viaggio del veneziano Marco Polo verso la Cina alla corte di Qubilai Khan dove visse per circa venticinque anni. Un filo rosso che si snoda lungo l'antica e famigerata via della Seta.

Први проблем са којим се у овом тексту сусрећу јесте транскрипција односно преношење на српски језик одређених топонимских категорија као што је *Riva degli Schiavoni*, која носи име

по трговцима из Далмације које су у то време називали *Slavonia* и *Schiavonia*. *Schiavone* је заправо италијански етноним који значи Словени, а првобитно је означавао људе пореклом из Далмације и Истре које су тада биле под влашћу Републике Венеције. Први проблем јесте да ли да се назив преведе или само транскрибује: *Рива Словена* или *Рива дељи Скјавони*? С обзиром на географску и културни блискост двају народа сугерише се решење транскрипције оригиналног назива са проширењем у виду објашњења у загради, те им се указује на овакву „слободу“ у интервенцији преводиоца управо због информативног, а не књижевног карактера текста.

Други проблем при превођењу представљају *Piazzeta e Piazza San Marco*. Једини трг у Венецији је заправо Трг Светог Марка, док су сви остали мањи тргови названи *campo*. *Piazzetta* је заправо рива на којој се налазе стубови Светог Марка и Светог Тодара, као симбола Венеције и преко које се улази на велики Трг Светог Марка. Сугерисана преводилачка решења су „Трг“ и „Мали трг Светог Марка“.

У тексту се такође јавља и *Serenissima* као један од назива за Венецију који је у италијанској култури прилично укорењен (од титуле млетачког дужда *Serenissimo*) што студенти перцепирају као потешкоћу. Сугестија је да се овај културноспецифични назив остави (макар и у загради) као нешто што ће дати локалну боју преводу и приближити га изворној култури.

Сва три примера представљају проблеме ванјезичке природе који поред језичке компетенције захтевају и културну, односно стратешку компетенцију и компетенцију трансфера.

Језички проблем у овом тексту среће се у набрајању. *Saltimbanco* и *acrobata* су практични синоними, па студенти овде обично немају решење већ понављају исту лексему за оба термина. Лексема „пеливан“ која је у српски ушла из турског и означава специфичну врсту циркуског акробате (ходача по ужету) већини је непозната и доживљавају је као архаизам, те самим тим и погодну за време о коме текст говори. *Piffero* значи „флаута“ али и „фрула“. Овде се студентима скреће пажња на контекст у коме се одређена лексема појављује, то јест да текст говори о вашарским, свенародним свечаностима. Највећи број превода јесте „флаута“ јер на овом нивоу превођења студенти показују тенденцију да преводе реч по реч не узимајући у разматрање

и вантекстуалне елементе односно целину као поруку коју ваља пренети. *Filo rosso* је такође језички проблем који се преводи као „црвена нит“ (поново због тенденције да се прибегава методи буквалног преношења „реч по реч“, а не „с текста на текст“ односно из „културе у културу“), те сматрају да превод није адекватан уколико се прибегне уобичајеном српском изразу „нит која спаја, која повезује“...

Одлучили смо се да прикажемо и пример једног новинског текста забавног карактера управо због горе помињане лудичке компоненте. Текстови лудичког карактера, као што је доле наведени, имају велики значај и студенти им приступају са посебним занимањем и ангажовањем у изналагању адекватних преводилачких решења.

Dire al marito che si esce con le amiche e che si fara tardi: è una delle scuse più classiche che una donna usa se vuole nascondere incontri galanti e tradimenti. A Gela, un'avvenente donna poco più che trentenne e madre di due bambini lo ha fatto, ieri sera, dopo le 21, ma con una variante che le è stata fatale: portarsi dietro il proprio cane da salotto, uno yorkshire sin troppo vivace. Proprio per questa caratteristica, la fedifraga ha legato l'animale a una fioriera del centro storico davanti al bar del suo amante. Abbassata la saracinesca dell'esercizio, ma non totalmente, i due amanti hanno dato libero sfogo alla loro travolgente passione. Senza cena pronta, l'ignaro marito (un operaio di circa 40 anni) aveva deciso di recarsi in rosticceria per comprare pizze e arancini, portando con sé i figli. Il caso però ha voluto che scegliesse un fast food ubicato a pochi metri dal bar-alcova. All'arrivo del gruppetto il cane legato alla fioriera si è messo ad abbaiare insistentemente perché ha riconosciuto i padroni. Uno dei bambini ha fatto notare che quello era il cane della mamma. Allora, il marito insospettito, si è avvicinato al bar, ha alzato di scatto la saracinesca e ha scoperto i due amanti in flagrante. La rabbia dell'uomo tradito si è abbattuta violentemente sull'amante della moglie con una raffica di pugni e di calci. Nella colluttazione, mobili e suppellettili del locale sono stati danneggiati. Alcuni passanti hanno chiamato i carabinieri e un'ambulanza del 118 che ha portato al pronto soccorso il barista pestato a sangue. Dopo le necessarie cure, è stato dimesso con una prognosi di pochi giorni. [...]

Il Corriere della sera

Кроз примере из овог текста желимо да покажемо које су све компетенције неопходне како би се правилно приступило преводу, што студенти на овом почетном нивоу раде најчешће несвесно, а наставник им расветљава оно што су специфичне поткомпетенције кроз сам текст. Овај текст указује на чињеницу да су језички проблеми нераскидиви од проблема ванјезичке и прагматичке природе, као и то да њихово освешћавање на почетним нивоима учења представља значајан део увода у превођење.

Италијанска имплицитна конструкција са инфинитивом на почетку реченице јесте нешто што већина студената аутоматски преводи, те почиње реченицу са 'Рећи мужу да се излази са пријатељицама и да ће се доћи касно...'. Указује им се на потребу претварања имплицитне у експлицитну конструкцију која је примерена српском језичко-стилском систему и на проблем језичке интерференције, у смислу да не смеју буквално преводити конструкције језички неприхватљиве у циљном језику.

A Gela, un'avvenente donna ... - Овај одломак је занимљив јер је у њему очигледно да студенти прибегавају техници дедукције садржаја на основу постојећих знања, што свакако може бити од користи у многим преводилачким изазовима, но ова корисна професионална техника овде је последица недовољне језичке компетенције и неразвијене свести о нужности провере свих делова „који не штимају“. *A Gela*, место Ђела на Сицилији, на које јасно указује предлог *a* 'у' за означавање места, углавном се тумачи као грешка у куцању те главна јунакиња текста о којој се говори у наставку реченице постаје именом „Ђела“ (што се перцепира као име италијанског призвука) или се пак врши хиперкорекција те оно постаје „Анђела“.

Recarsi in rosticceria per comprare pizze e arancini... представља језички проблем који садржи и проблем културне компетенције. У италијанској култури свакодневног живота *rosticceria* није исто што и „печењара у коју је муж отишао по пизу и поморанџице“ (овако гласе најфреквентнији преводи). *Arancini* су заправо сицилијански специјалитет, нека врста пиринчаних крокета, али по аутоматизму студенти то преводe као „поморанџице“ (*arancia* 'поморанџа'). *Rosticceria* заправо највише одговара локалу који је код нас опште прихваћен као „фаст-фуд“ (локал за продају брзе хране), те се саветује

да се *rosticceria* заправо и изостави и да се каже да је отишао по пицу и крокете. Уколико се одлуче за очување културноспецифичних елемената сугерише им се да је могуће решење да се реч *arancini* стави под наводнике, а да се прибегне техници проширивања кроз просто додавање објашњења у загради.

Ambulanza 118 је прагматички проблем јер је то број службе хитне помоћи у Италији (као што је то број 192 код нас), те им се сугерише да је број непотребан као информација и да је сасвим довољно навести да је у питању „Хитна помоћ“.

Израз *è stato dimesso con una prognosi di pochi giorni* потпуно је различит од израза у циљном језику са значењем „Пуштен је на кућно лечење“. Италијански израз дословце значи „отпуштен је с прогнозом од неколико дана“, што већина студената буквално преводи не размишљајући о семантички бесмисленом исказу у српском језику.

Текстови информативног типа имају за циљ преношење информације те се студентима указује на потребу да првенствено воде рачуна о тој функцији текста. У сврху преношења информације дозвољена је већа слобода у преформулисању, односно вечи степен одступања од синтаксичких конструкција и већа слобода у медијацији односно преношењу културноспецифичних елемената.

3.2. Конативни текстови

Конативни текстови су доста блиски информативним с тим да је код њих већи акценат на експресивности то јест очувању ефекта који је текст имао у циљној култури. Ови текстови су заправо на граници између информативних и експресивних текстова.

L'insostenibile euforia della Rete

È terribilmente bella e fascinosa perché aperta e libera. Ma ci vuole cautela. È un luogo pubblico, dove tutto può succedere e al quale tutti possono accedere. A proposito di Facebook e della necessità di scegliere i contenuti da condividere, dobbiamo sempre tener presente che la Rete non dimentica. [...] Prima di spedire un commento a un articolo, prima di inviare un tweet, prima di caricare un video su YouTube, prima di postare

una foto su Facebook ricordate: non potete sapere chi vedrà quelle cose, e quando. Le aziende, ormai, setacciano il web per conoscere un candidato: un profilo Twitter o una pagina Facebook sono i primi posti dove guardano. Sicuro, Mario, di voler condividere con il tuo futuro datore di lavoro quella foto in cui, ubriaco perso, vomiti addosso ai tuoi amici? E tu, Maria, sei contenta se il mondo ti vede mentre balli su un tavolo vestita con un tovagliolo e poco altro?

Beppe Severnigni, da *Il Corriere della sera*

Већ у наслову текста студенти се сусрећу са проблематиком препознавања цитата. *L'insostenibile euforia della Rete* заправо садржи цитат из наслова Кундериног романа „Неподношљива лакоћа постојања“. Студентима се указује на потребу да задрже ефекат наслова и да га преведу као „Неподношљива еуфорија Мреже“. Многи то чине несвесно и без познавања овог Кундериног дела.

Реченица *È un luogo pubblico, dove tutto può succedere e al quale tutti possono accedere* садржи проблем очувања језичке игре садржане у пару *succedere* 'догодити се', *accedere* 'приступити'. Студенти га пренебрегавају и тек након појашњења да је потребно очувати не толико формални аспект (два инфинитива) колико изнаћи одговарајући семантички ефекат долазе до адекватних решења.

Посебно је занимљива транскрипција назива друштвених мрежа. Студентима је необично то што *Facebook* ваља транскрибовати као Фејсбук и *Twitter* као Твитер, с обзиром на то да се принцип транскрипције све више напушта у пракси (онлајн сајтови, сама њихова активност на друштвеним мрежама и сл.). У другим текстовима, које овде не наводимо, помињу се и дневне новине Њујорк Тајмс, Вашингтон пост, Коријере дела Сера и слично, што за студенте такође представља „необичност“. Идиоматски израз *ubriaco perso* обично несвесно и тачно преводје као „мртав пијан“, а пошто текст то допушта, изналазе и маштовитија решења попут „пијан к'о летва“, „увоштен“ и слично. С обзиром на то да је у питању новински текст указује им се на превише низак регистар појединих жаргонских еквивалената.

3.3. Књижевни текстови

Збирка наравно садржи и књижевне текстове будући да су они поред есејистичких текстова и најсложенији и најзахтевнији за превођење јер је у њима поред садржаја кључно и очување јединства форме као носиоца значења и садржаја.

Appena qualche attimo prima di morire, appoggiata al nocciòlo del giardino, l'Annina emerse dall'ombra in cui la sua mente si era nascosta da molti anni e, all'improvviso, in quei brevi istanti che la morte ancora le concesse, come se fosse in volo rivide la casa col pino e la Mena che pregava appoggiata a un angolo della madia, e di fronte alla Mena vide sua madre partorirla urlando di un dolore che le sembrò perfetto, e solo alla fine, quasi spiando, scorse la propria testa uscire da quel corpo rosso e gonfio dallo sforzo, e sentì per l'ultima volta l'odore di viole del suo fratello gemello che da dentro la pancia la spingeva nel mondo.

Ugo Riccarelli, *Il dolore perfetto*

Кључно за очување изворног текста у овом примеру јесте први пасус сачињен од низа сложених реченица, што треба очувати јер је овде форма истовремено и носилац садржаја. Главна јунакиња у једном даху, без пауза, приповеда како је присуствовала сопственом рођењу. Студентима се указује на потребу да овај пасус сачувају колико год је то могуће у циљном језику и да га никако не препричавају нити скраћују, те да је то преводилачки поступак који се евентуално може применити у текстовима информативног типа где значење преовлађује када се форма чини превише гломазном за преношење поруке. Указује се наравно и на потребу прилагођавања интерпункције која се разликује у два језичка система као и на преформулисање конструкција непримерених српском језику.

Lasciavamo alle spalle il monte Pellegrino, una Palermo tutta detriti e rovine. Ci inoltravamo nella campagna estiva delle erbe bruciate, i corsi d'acqua secchi e riarsi. A ricordare quel viaggio mi si stringe la gola. Perché non ne ho mai scritto prima? Quasi che a metterla su carta, la bella

Bagheria, a darle una forma, me la sentissi cascare addosso con un eccessivo fragore di lontananze perdute. Una fata morgana? Una città rovesciata e scintillante in fondo a una strada pietrosa, che ad avvicinarsi troppo sarebbe svanita nel nulla?

Dacia Maraini, *Bagheria*

Овај текст садржи низ језичких проблема које треба савладати. У питању су различите зависне реченице (временска, погодбена, поредбено-погодбена) у имплицитном облику. Студентима се сугерише да их пренесу на српски експлицитном конструкцијом или да пак, тамо где је могуће, изнађу и друга преводачка решења. Тако, на пример, имплицитну временску реченицу *A ricordare ...* могу превести на српски временском реченицом „Када се сетим...“, или пак прилошком одредбом „при помисли на...“. У тексту се јавља и елиптична реченица, без предиката - *Una fatamorgana?*, те се и за њу узимају у обзир различита преводачка решења и разматра се да ли је боље оставити реченицу без предиката или га додати.

4. Закључак

Нема сумње да превођење има велику важност у настави страног језика и да су његове користи вишеструке. На основу дугогодишње наставне праксе и искуства можемо рећи да се по завршетку почетног курса превођења код студената примењује:

- Побољшање рецептивних вештина и способности анализе текста;
- Већа свесност по питању приступа и искоришћавања књижевних текстова;
- Већа мотивација да читају италијанску књижевност, као и да се информишу преко сајтова;
- Извесно побољшање радозналости у вези са тражењем разлика између италијанског и српског;
- Веће обраћање пажње на лексичке, морфолошке и синтаксичке структуре како италијанског тако и српског језика;
- Препознавање идиоматских израза, пословица и сл.;

- Већа културна компетенција;
- Побољшање експресивних вештина (писане и усмене продукције).
- И најзад, осим што настава превођења првенствено служи за развијање и проверу језичке компетенције, она истовремено упознаје студенте и са процесом превођења, што многим од њих може бити значајно за будуће професионално усмеравање.

Литература

Balboni, Paolo. *Tecniche didattiche per l'educazione linguistica*. Torino: UTET Libreria, 1998.

Freddi, Giovanni. *Psicolinguistica, sociolinguistica, glottodidattica*. Torino: UTET Libreria, 1999.

Melis, Martínez, Nicole & Amparo, Hurtado Albir. „Assessment in Translation Studies: Research Needs“. *Meta* 46/ 2 (2001): 272-287.

Morlicchio, Elda. „Plurilinguismo e interculturalità“. Patrizia Mazzotta (a cura di), *Europa, lingue e istruzione primaria*. Torino: UTET Libreria, 2002. 79-106.

PACTE. „Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues“. *Meta* 50/2 (2005): 609-619.

Reiss, Katharina. „Textbestimmung und Übersetzungsmethode“. Wolfram Wilss (ed.). *Übersetzungswissenschaft, Wissenschaftliche Buchgesellschaft*. Darstad, 1981. 76-91.

Vignati, Antonella. *La didattica della traduzione come strumento di approfondimento della competenza linguistica e culturale in italiano LS*. (2005). <https://www.ital5.it/la-didattica-della-traduzione-come-strumento-di-approfondimento-della-competenza-linguistica>.

Anđela Milivojević
Nataša Janićijević

DIDACTICS OF TRANSLATION: FROM LINGUISTIC PERFECTION TO PROFESSIONAL ORIENTATION

Summary

Among important topics, the large field of interdisciplinary studies known as *Translation Studies* involves the didactics and the acquisition of translation competence which is difficult to accurately define from a theoretical point of view precisely because of its practical nature. Nevertheless, some authors such as Balboni (1998) and Freddi (1999) have tried to draw a distinction between linguistic and translation competence which is not viewed anymore as the „fifth” complementary skill, but as an independent ability. In accordance with that, a great number of university translation courses has blossomed in the area of language and philological studies following the need to adopt a more adequate approach to new tendencies in the field. Translation courses in our country have also been consolidated at university level now, and their realization in practise has given rise to a series of questions about the double role of translation: an instrument for teaching a foreign language and for creating a specific profession, that of a translator/interpreter. Therefore, our task in this paper is to illustrate, through practical examples taken from the Collection of texts used in translation courses from Italian to Serbian, our activity as teachers of language as well as translation by focusing on intercultural and strategic competence with the aim of creating a didactic model of translation based on principles of flexibility and interactivity.

Key words: Italian, Serbian, didactics of translation, linguistic competence, translation competence.